

Cu privire la noțiunea de funcție ideologică a partidelor politice din societatea capitalistă actuală

Aristide Cioabă

Academia „Ștefan Gheorghiu”

Faptul că partidele politice sînt legate de o ideologie sau alta, exercitînd o influență activă asupra convingerilor și comportamentului politic individual sau de grup, se bucură de o recunoaștere largă în rîndurile cercetătorilor fenomenului partidist contemporan. Cu toate acestea, consemnăm încercări extrem de rare și mai cu seamă inconsistente, în cadrul politologiei burgheze — inclusiv a celei atașate modului de abordare funcționalist — de a studia și aprecia funcția ideologică a partidelor politice din societatea capitalistă actuală. Situația își are explicațiile ei, esențială rămîinînd poate ignorarea sau respingerea de către reprezentanții acesteia a criteriului metodologic fundamental în explicarea și interpretarea științifică a relațiilor, proceselor și fenomenelor sociale, respectiv criteriul determinismului social și de clasă. Nu mai puțin importantă prezintă, în aceeași ordine de idei, înțelegerea, adeseori superficială, a conținutului și sferei noțiunii de ideologie și, în context, a corelațiilor acesteia cu partidele politice, la care se adaugă, evident, realitatea incontestabilă, caracteristică mai ales partidelor clasei dominante capitaliste de a nu dispune în toate cazurile de doctrine și ideologii coerente și de a acorda doar o atenție secundară preocupării privind pregătirea ideologică sistematică a militanților și aderenților lor. În atare împrejurări nu este de mirare că însăși corelația partide — ideologie, în general, apare în concepția diferiților autori nemarxiști drept conjuncturală și nedefinitivă pentru activitatea de ansamblu a partidelor integrate unui sistem politic capitalist, cei doi termeni fiind tratați de obicei separat, iar atunci cînd se examinează raportul dintre ei, se conchide că elementul ideologic ar fi specific doar partidelor care exprimă „cererile” categoriilor sociale nemulțumite de actualul model de distribuire a avuției și puterii între clasele și grupurile societății capitaliste.

Acumulările teoretice și metodologice se situează încă la un nivel modest și în ceea ce privește abordarea de pe pozițiile teoriei socialismului științific a funcției ideologice a partidelor politice. Dacă ea nu a fost studiată în mod aprofundat și explicit, nu înseamnă, însă, că literatura de specialitate de diferite orientări nu a recunoscut-o implicit ca o acțiune instrumentală a partidelor subordonată celorlalte funcții manifeste ale acestora. După părerea noastră, acțiunea politică din societatea contemporană, și cu atît mai mult dintr-o societate bazată pe antagonisme de clasă, cum este cea capitalistă, aflată într-un stadiu critic al existenței sale, întemeiază și determină o funcție ideologică activă a partidelor politice. Această funcție derivă din legitățile luptei de clasă, fiind potențată de condițiile intensei confruntări ideologice care angajează atît pe plan intern, cît și internațional forțele progresiste, revoluționare, pe de o parte, și clasele exploataatoare și cercul reacționare, pe de altă parte, în legătură cu o serie de probleme fundamentale ale dezvoltării sociale¹.

În circumstanțele precizate, înaintea oricărei întreprinderi mai ample asupra modalităților de manifestare, a evaluării locului, sensului și conținutului principalelor elaborări ideologice datorate diverselor tipuri de partide care se înfruntă în societatea capitalistă actuală, se impune, credem, o încercare de definire a noțiunii de funcție ideologică a acestor partide.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința activului central de partid și de stat, 3 august 1978*, în vol. *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 16, București, Edit. politică, 1979, p. 541.

În clarificarea conținutului conceptului de funcție ideologică a partidelor politice este necesară, după părerea noastră, mai întâi o precizare a sensului atribuit celor doi termeni, *funcție* și *ideologie*.

Literatura sociologică și politologică reține mai multe accepții pentru noțiunea de *funcție*, cea mai răspândită fiind aceea care consideră funcția ca reprezentând contribuția obiectivă, pozitivă sau negativă, manifestă sau latentă a unui element al sistemului dat la funcționarea întregului sistem². Aplicarea analizei funcționaliste la studiul partidelor politice s-a făcut, în general, în consens cu logica definiției funcției, prin accentuarea rolului jucat de partide în guvernarea statului, oprindu-se mai mult la acele activități desfășurate de partide care derivă din necesitatea asigurării condițiilor de funcționare a mecanismului statal burghez (în speță, mai ales nord-american, după locul de obirșie și predominarea funcționalismului): pregătirea alegerilor, formarea guvernului, controlul asupra echipei guvernamentale etc.

În cele ce urmează, vom considera funcția unui partid politic într-un context mai larg, raportată concomitent la cerințele, interesele grupului social pe care-l reprezintă pe plan politic și la puterea de stat prin care aceste interese pot fi realizate sub forma generalizată a dominației politice de clasă. În acest sens, înțelegem funcția unui partid politic ca un complex de practici relativ specializate, cu semnificații tipice și consecințe cu caracter de continuitate, în mod obiectiv determinate de necesitatea satisfacerii unor cerințe vitale legate de existența diferitelor grupuri și clase sociale care-și dispută pirghiile-cheie în dirijarea și controlul fenomenelor ce se derulează în cadrul societății, precum și de existența și activitatea celui sistem politic care dă expresie instituțională și permite realizarea intereselor de clasă. În acest fel se evidențiază finalitatea urmărită prin îndeplinirea de către partide a unei funcții sau alteia, și anume, satisfacerea unor interese, aspirații, trebuințe rezultate din poziția obiectivă pe care o ocupă o clasă socială în raport cu celelalte clase și grupuri.

Funcțiilor partidelor politice, spre deosebire de cele ale altor organizații de clasă (cum ar fi, de exemplu, grupurile de presiune, sindicatele etc.), le este caracteristică exprimarea lor într-o dublă și intercondiționată raportare la *necesitățile fundamentale ale grupului (claselor)*, pe de o parte, și la realizarea acestor necesități prin *exercitarea puterii politice*, pe de altă parte. Această caracteristică apare cu pregnanță, cum se va vedea mai departe, și în ceea ce privește funcția ideologică a partidelor.

Termenul de *ideologie*, așa cum e folosit în studiul de față, nu acoperă toate semnificațiile și domeniile pe care le comportă el în mod obișnuit, ci doar cele referitoare la domeniul politic. Opțiunea pentru utilizarea noțiunii de ideologie în sensul de ideologie politică se bazează pe faptul obiectiv al angajării partidelor politice cu prioritate într-o întreprindere de fundamentare ideologico-doctrinară și de promovare a intereselor la nivel politic, fiind, în același timp, motivată și de considerente de ordin metodologic impuse de exigențele abordării conceptuale a unei funcții care *în mod real este diferit realizată de către partide*.

Întrucât definirea ideologiei în general, ca și a ideologiei politice comportă dificultăți și opune diverse puncte de vedere și accepțiuni, pentru a delimita sensul operațional în care înțelegem ideologia politică, vom adopta, cu mici adăugiri, definiția dată acesteia de profesorul clujean Nicolae Kallos : „ideologia politică desemnează o totalitate de idei și reprezentări, cu un grad variabil de coerență, de regulă structurată atât la nivel teoretic cât și la cel al acțiunii practice, care din punct de vedere genetic (al originii lor) și din punct de vedere funcțional (al rolului lor social) se leagă de interesele, năzuințele și scopurile politice ale unui grup social (unei clase, fracțiuni de clasă, păături sociale), idei care reflectă în mod specific realitatea social-politică, raportarea oamenilor la această realitate pe baza experienței social-politice a grupului respectiv și din care decurg totodată anumite modele de interpretare a realității, norme de comportare politică, directive de acțiune și mijloace de înfăptuire a acestora”³.

Conținutul noțiunii de funcție ideologică a partidelor politice din societatea capitalistă actuală integrează organic elemente esențiale ale manifestării rolului acestora de agenți conștienți și colectivi ai promovării intereselor de clasă.

Funcția ideologică a partidelor semnifică, înainte de toate, un complex de activități al căror rezultat se regăsește într-o *formulare sistematică și specifică a intereselor fundamentale ale claselor și grupurilor sociale*, cerută de necesitatea orientării și manifestării lor active în

² R. K. Merton, *Éléments de théorie et de méthode sociologique*, Paris, Plon, 1965, p. 101—102 (subl. n.).

³ Nicolae Kallos, Călina Mare, *Ideologie și știință*, București, Edit. politică, 1972, p. 22—23; vezi și articolul semnat de N. Kallos în *Mica enciclopedie de politicologie*, București, Edit. politică, 1977, p. 229.

lupta pentru obținerea și exercitarea puterii politice, ca instrument eficace de satisfacere a respectivelor interese. Este, credem, în afara oricărei îndoieli că partidele se situează în mod efectiv între factorii cei mai „calificați” să formuleze interesele și revendicările economice ale membrilor unei clase sau fracțiuni de clasă în *termeni politico-ideologici*. Aceasta nu este nici o sarcină benevolă, nici una secundară, ci în mod obiectiv condiționată de specificul luptei de clasă la nivelul statului care, invariabil, „ia forma unei lupte asupra ideilor și principiilor politice”⁴, obiectivându-se într-o ideologie politică. Concepțiile prin care partidele formulează la nivel general interesele claselor pe care le reprezintă sint expresia unei reflectări intelectualizate a condițiilor lor obiective și traduc în limbaj politic aspirațiile acestora spre o îmbunătățire sau o conservare a situației lor economice și politice. Exprimate în termeni politici și doctrinari — care se cristalizează la majoritatea partidelor din societățile moderne sub forma doctrinelor politice ale acestora —, interesele de clasă se prezintă ca *scopuri și valori supreme*, pentru atingerea sau apărarea cărora partidele solicită angajarea totală a clasei și acordul la acestea a întregii societăți. Partidele desfășoară o activitate permanentă de clarificare și identificare a acestor scopuri în multitudinea de cerințe și aspirații ale unei clase, fiind obligate să țină seama, în același timp, de o serie de factori obiectivi și subiectivi și, în primul rînd, de condițiile în care se derulează lupta, de forța și puterea de atracție a obiectivelor partidelor adverse, de ascuțirea contradicțiilor de clasă.

În construcția ideologico-doctrinară pe care partidele o realizează sau o adoptă (prin aderarea la o anumită doctrină), scopurile și valorile lor, cu funcție de ideal social sau etico-politic, se structurează în nuclee, *idei-forță*⁵ care călăuzesc activitatea de perspectivă și stabilesc comunicarea specifică a acestora cu clasa sau fracțiunea de clasă al căror exponent ideologic și politic sint. Aceste idei centrale își păstrează, de obicei, un timp mai îndelungat semnificația lor teoretică și politică, nefiind supuse variațiilor tactice pe care un partid este obligat să le practice în funcție de conjunctura istorică și de condițiile în care formulează interesele de clasă.

Realitatea atestă că interesele fundamentale ale aceleiași clase sociale pot fi formulate din unghiuri de vedere diferite de către mai mulți exponenți ideologici ai acestei clase, care pot fi atît partide politice, alte organizații politice, cit și membri individuali ai clasei (ideologi, „oameni care gîndesc”, după exprimarea lui Lenin). Acest lucru reprezintă, dealtfel, o caracteristică a vieții politice din societatea capitalistă actuală în care mutațiile rapide și profunde ce se petrec în structura socială își pun amprenta asupra fiecăreia din cele două clase antagoniste principale, clasa capitalistă dominantă și proletariatul, precum și asupra partidelor lor, asupra modului de interpretare și de orientare a activității politice. Formularea mai mult sau mai puțin diferită a intereselor fundamentale ale unei clase de către partidele ei poartă amprenta unei determinări obiective, specifice condițiilor de existență mai mult sau mai puțin comune ale diverselor fracțiuni sau pătri care compun clasa respectivă și ilustrează, totodată, gradul în care partidele însele devin conștiente de interesele generale ale clasei, măsura în care izbutește fiecare în parte să dea acestor interese expresia ideologică cea mai adecvată perioadei concret-istorice date.

Ca factori conștienți care definesc în termeni ideologici interesele de clasă, partidele se rateazăază organic unei viziuni filozofice și economice despre lume și societate și utilizează o metodă de analiză⁶ a fenomenelor și proceselor care se produc în cadrul societății respective. De exemplu, partidele revoluționare ale clasei muncitoare din țările capitaliste operează o analiză a realității sociale în care acționează, din unghiul de vedere al materialismului dialectic și istoric, care le permite să descifreze și să interpreteze în mod științific tendințele de evoluție ale societății capitaliste, formulînd interesele clasei muncitoare, ale aliaților acesteia, în consens cu imperativele fiecărei etape istorice și cu mutațiile intervenite în raportul de forțe. Partidele burgheze, indiferent de nuanța lor ideologică (liberale, conservatoare, reformiste etc.), dispun, evident și ele, de anumite principii metodologice — chiar dacă nu se ridică integral la exigențele și rigorile unei metode științifice de analiză — cu ajutorul cărora interpretează realitatea socială, în funcție de care se orientează în elaborarea doctrinelor și teoriilor prin care legitimează interesele clasei lor.

Contribuția pe care o aduc la definirea intereselor în forma teoretică a unei doctrine sau ideologii politice, la ierarhizarea valorică a acestor interese în raport cu cele ale adver-

⁴ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 3, București, Edit. politică, 1958, p. 34.

⁵ Bernard Zarca, *Idéologies et ethos de classes*, în „L'homme et la société”, nr. 41—42, 1976, p. 118.

⁶ Feliks Gross, *The Revolutionary Party. Essays in the Sociology of Politics*, Westport (Connecticut), London, Greenwood Press, 1974, p. 78.

sarilor, se înscrie totodată ca o modalitate importantă prin care un partid politic legitimează, din punct de vedere politico-ideologic, o clasă sau un grup social ca subiect istoric distinct, scoțându-l, măcar și parțial, de sub influența ideologică a unei alte clase (de regulă, dominante).

O a doua componentă esențială a conceptului de funcție ideologică a partidelor implică, după părerea noastră, *fundamentarea obiectivelor strategice, indicarea direcțiilor de acțiune și stabilirea mijloacelor în vederea atingerii scopurilor și intereselor fundamentale.*

Strategiile politice ale partidelor nu pot fi concepute în absența raportării la ideologii, oricât de pragmatice și de concrete ar fi obiectivele pe care și le propun. În legătură cu aceasta este necesar să precizăm că, sub impactul unor procese și condiții noi care acționează în societatea capitalistă contemporană, însăși ideologia politică și-a schimbat, am putea spune într-un mod radical, anumite forme de exprimare în raport cu maniera în care se prezenta ea în secolul trecut. Faptul acesta este, de cele mai multe ori, interpretat în mod eronat de către unii teoreticieni burghezi. Este adevărat că ideologiile partidelor burgheze au astăzi un caracter mai pragmatic și tind, utilizând anumite metode și tehnici din diferitele științe sociale, mai ales economice și psihosociologice, să-și atribuie o aureolă de validitate științifică, să dea scopurilor și opțiunilor valorice fundamentale ale clasei dominante imaginea unei determinări raționale, științifice, dar aceasta nu le poate șterge amprenta intereselor de clasă, cum pretind adepții așa-zisei teorii a dezideologizării. Abandonind sau neglijând cu bună știință preocupările pentru o construcție doctrinară și de largă perspectivă, în favoarea orientării predominante spre elaborarea de obiective și sarcini concrete de guvernare, urmării unor „scopuri pragmatice”, partidele burgheze nu sînt și nu pot fi exceptate de la îndeplinirea unei funcții ideologice, deoarece ideologia, indiferent de forma pe care o îmbracă, este în mod intrinsec și obiectiv integrată activității lor, se înserează organic în măsurile adoptate și sarcinile îndeplinite de aceste partide, chiar dacă în modalități și sub aspecte, în anumite perioade, mai puțin manifeste.

„Analiza strategiilor politice — opinează un cunoscut sociolog — ridică neîncetat problema ideologiilor, pentru că orice strategie care angajează un ansamblu de relații sociale se desfășoară pornind de la un sistem colectiv de interpretare și suscită o manipulare a discursurilor de legitimitate”⁷. Este, însă, dificil să se tragă o linie despărțitoare precisă între ideologia unei mișcări sau a unui partid și strategia lor, deoarece ideologia conține inevitabil anumite premise și concură la atingerea scopurilor, după cum și anumite idei strategice trebuie considerate ca idei centrale ale ideologiei pe care o exprimă⁸.

În procesul de elaborare și punere în aplicare a strategiei lor politice, funcția ideologică a partidelor este implicată cel puțin sub o dublă formă, de reproducere și de creație ideologică. Prin munca de reproducere, valorile și opțiunile unei ideologii politice, care poate să nu fie rodul creației și sistematizărilor teoretice ale partidului respectiv, sînt confirmate și reactualizate după criteriile de construcție și valoare proprii ideologiei respective. În această situație, funcția ideologică a partidului ca atare apare mai mult ca o funcție de reprezentare a unei ideologii anumite. Acesta este cazul celor mai multe partide liberale sau conservatoare din țările capitaliste occidentale, care, în esență, îndeplinesc un rol de reproducere a ideologiilor și doctrinelor politice pe care le reprezintă și cărora le asigură un cadru politic organizat de promovare. Ceea ce nu înseamnă, desigur, o simplă repetare a tezelor și ideilor respectivelor doctrine, ci, dimpotrivă, presupune o anumită marjă de reactivare pentru a incorpora sensuri și semnificații noi pe care le impun fenomenele cu care sînt permanent confruntate.

În schimb, partidele politice care formulează cerințe de schimbare revoluționară a societății capitaliste participă în grade diferite — fără a avea aici în vedere conținutul concret al ideilor preconizate — la o muncă de creație ideologică efectivă, concretizată în documente, programe, texte politice, declarații care exprimă atitudinea partidelor față de modul în care este organizată și guvernată societatea, prefigurind trăsăturile esențiale ale unei societăți viitoare.

Producerea de către partide a unui discurs coerent asupra obiectivelor și mijloacelor necesare înlăturării lor este o condiție indispensabilă menținerii lor pe scena politică, extinderii controlului politic și ideologic asupra unor grupuri de indivizi, consolidării autorității lor morale politice în fața acestora. Pe acest teren se angajează o luptă ideologică ascuțită între partide

⁷ Pierre Ansart, *Ideologie stratégique et stratégie politique*, în „Cahiers internationaux de sociologie”, vol. LXIII, 1977, p. 223.

⁸ Rudolf Heberle, *Hauptprobleme der politischen Soziologie*, Stuttgart, Ferdinand Enke Verlag, 1967, p. 252.

în legătură cu *definirea unui proiect de societate* care să întrunească toate atributele optimalității și să fie acceptat de majoritatea populației unei țări, dacă nu chiar de totalitatea ei. Fiecare partid viabil, care emite pretenții la exercitarea puterii politice în stat își construiește o viziune, un proiect asupra viitorului dezirabil al societății respective, precizând, după caz, mai mult sau mai puțin resursele umane și materiale necesare traducerii lui în viață.

Funcția partidelor legată de elaborarea și realizarea acestora este evident una ideologică, de clarificare, evaluare și justificare a opțiunilor făcute în lumina unei viziuni proprii asupra condițiilor de existență și situației politice în care se află clasele sau grupurile sociale al căror exponent sint. Ceea ce, bineînțeles, nu presupune o negare, ci, dimpotrivă, implică și o funcție politico-practică, de traducere în acțiuni politice concrete a obiectivelor precizate, de influențare (prin diferite mijloace), de cucerire sau exercitare a puterii politice. Însăși exercitarea funcției ideologice, în toate laturile sale, este subordonată, în fapt, practicii politice, acțiunii și luptei legate de problemele puterii, ale organizării social-economice care să asigure condiții mai bune pentru promovarea intereselor lor. După cum și mijloacele folosite de partide în această luptă decurg, la rindul lor, din imperativele și orientările date de concepția lor generală cu privire la sarcinile și țelurile fixate.

Noțiunea de funcție ideologică a partidelor politice include, de asemenea, *preocuparea partidelor pentru formarea și dezvoltarea conștiinței de clasă*, sau, cu alte cuvinte, de „integrare conștientă într-un grup social (clasă, fracțiune de clasă) a membrilor acestuia”⁹.

Apreciind rolul ideologic important ce revine partidului clasei muncitoare¹⁰ în formarea unei conștiințe politice de clasă, V.I. Lenin stabilea că această conștiință nu se naște în mod spontan, doar ca rezultat al luptei economice dintre muncitori și patroni. Pentru ca o clasă să poată beneficia de cunoștințe politice este necesar să aibă o perspectivă de ansamblu asupra domeniului „relațiilor tuturor claselor și păturilor cu statul și guvernul, domeniul relațiilor dintre toate clasele”¹¹. Această perspectivă nu o dobîndesc membrii clasei în mod automat, ca o consecință a experienței lor directe de viață, ci prin intermediul unui partid care, ținînd seama de particularitățile situației sociale și politice a diferitelor clase, poate să formuleze sarcinile generale ale acesteia și s-o înarmeze cu cunoașterea lor, în vederea desfășurării unei activități politice conștiente. Gradul de conștientizare a realității, a posibilităților și mijloacelor de a o transforma în conformitate cu anumite scopuri comune, clar formulate, condiționează însuși nivelul de participare a „celor interesați” la activitatea politică a unui partid. Atragerea unui sprijin larg, în primul rînd din partea membrilor grupului pe care-l reprezintă, la ideile și țelurile formulate de către partide constituie o preocupare de prim ordin a acestora, fiind indisolubil legată de viabilitatea lor politică și de posibilitatea îndeplinirii țelurilor urmărite.

Funcția ideologică a partidelor politice materializată în preocuparea de dezvoltare a conștiinței de clasă, de depășire a spontaneității din acțiunile politice ale acesteia, este o consecință directă a poziției de avangardă spre care tind în permanență partidele în raport cu grupurile pe care le reprezintă. Rolul acesta decurge, evident, din capacitatea teoretico-ideologică mai avansată a partidelor (respectiv a organelor lor conducătoare), față de masa membrilor clasei, de a reflecta într-un mod mai adecvat condițiile generale de existență ale clasei și de a arăta căile pe care trebuie să se înainteze în vederea îmbunătățirii acestor condiții.

Modalitatea principală prin care partidele acționează asupra conștiinței membrilor clasei, precum și asupra restului populației, o constituie activitatea de propagandă și agitație politică. Ea se desfășoară azi cu mijloace multiple, moderne și în forme diferite, după cum este vorba de partide care acceptă sau sprijină orinduirea capitalistă existentă sau o contestă și luptă pentru transformarea ei revoluționară. Pe această cale, partidele urmăresc convertirea modelului lor teoretic, conceptual, cu privire la sarcinile clasei și la rolul pe care trebuie să-l joace ea în societate, într-un model practic de conduită, integrat personalității și conștiinței politice a indivizilor care formează baza lor socială.

O influență activă exercită partidele politice și asupra opiniei publice, utilizînd tot felul de mijloace (de la discursul politic, interviuri acordate de lideri și de alte personalități ale partidelor etc.) de formare și cristalizare a opiniilor politice, de stimulare și sistematizare a voinței indivizilor în scopul transformării lor în atitudini și acțiuni politice, al determinării opțiuni-

⁹ Ov. Trăsnea, *Probleme de sociologie politică*, București, Edit. politică, 1975, p. 133.

¹⁰ Referirile lui Lenin la partidul clasei muncitoare nu limitează, după părerea noastră, valabilitatea concluziilor sale doar la problemele activității acestui tip de partid, ci pot fi utilizate, ca indicație cu valoare metodologică mai largă, în speță și în definirea funcției ideologice a unui partid politic în general.

¹¹ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 6, București, Edit. politică, 1961, p. 76—77.

lor lor politice¹². L. Althusser a denumit cu termenul de „aparate ideologice de stat”¹³ ansamblul instituțiilor care, în societatea burgheză actuală, concurează la realizarea unei funcții ideologice de conservare a orândurii capitaliste. Dar, deși el înclină să atribuie un rol mai puțin important partidelor burgheze în acest sistem, în raport cu alte instituții (școala, biserica etc.), nu este de neglijat faptul, pus în evidență și de alți cercetători marxiști, că aceste partide au devenit, sub capitalismul monopolist de stat, „un releu de difuzare a ideologiei regimului cu un grad necunoscut în trecut; ele nu mai sînt decît în mod accesoriu reprezentantele voinței alegătorilor”¹⁴.

Activitatea de propagandă devine, în condițiile actuale ale intensificării luptei ideologice din țările capitaliste, o activitate de importanță majoră pentru partidele comuniste și alte partide care reprezintă interesele clasei muncitoare. Aceasta pentru că dacă ideologia burgheză nu mai este astăzi „mai multilateral elaborată decît cea socialistă”, cum era la începutul veacului, „ea dispune de *infin*it mai multe mijloace de răspîndire”¹⁵ decît ideologia revoluționară a clasei muncitoare, iar caracterul științific al acesteia din urmă nu determină în mod automat o mișcare largă a păturilor sociale exploatate pentru o schimbare politică și social-economică corespunzătoare intereselor lor fundamentale.

În strînsă legătură cu activitatea de dezvoltare a conștiinței de clasă și de influențare ideologico-propagandistică a maselor se află și un alt aspect al funcției ideologice a partidelor, respectiv *motivarea sau justificarea ideologico-doctrinară a întregii activități pe care o desfășoară ele*, indiferent de forma pe care ar îmbrăca-o aceasta sau de domeniul la care se referă. Este vorba, în fond, de asigurarea mijloacelor ideologice și politice necesare susținerii țelurilor urmărite, precum și de dobîndirea perspectivei constituirii partidului respectiv într-o forță politică distinctă în lupta pentru putere.

Caracteristic pentru practica justificării ideologice a acțiunii politice este faptul că ea se definește prin raportarea, de cele mai multe ori directă, la propunerile și soluțiile adversarilor politici, tocmai pentru a ilustra mai convingător superioritatea propriei politici și a demonstra slăbiciunile, înjustețea, iraționalitatea sau riscurile pe care le conțin acțiunile politice ale partidelor ce urmăresc alte scopuri și interpretează altfel o anumită realitate sau vîd în mod diferit căile pentru atingerea obiectivelor strategice similare.

Motivarea ideologico-doctrinară este, credem, latura cea mai intim legată de acțiunea politică nemijlocită a partidelor, fiind o însoțitoare a oricărei activități politice și îndeplinind funcția de garantare și apărare a intereselor de clasă. Așa se și explică, poate, de ce în cadrul funcției ideologice a partidelor acest aspect este și cel mai direct implicat în lupta ideologică, ca formă a luptei de clasă.

Principiile de valabilitate „universală” pe care le invocă partidele în sprijinul justificării scopurilor lor sînt foarte variate, mergînd de la idei care evocă idealuri perene ale umanității, precum „libertatea”, „democrația”, „binele poporului”, „justiția”, „salvgardarea patriei”, „pacea” etc., pînă la aspirații ce pot fi specifice unei perioade sau alteia, cum ar fi „participarea”, „armonia socială”, apărarea ordinii publice ș.a.m.d. Aceste noțiuni cu valoare de principii călăuzitoare și de „garantare” a caracterului general uman al activității și scopurilor preconizate de diversele partide, întîlnite din abundență chiar în platforme și programe, în luările de atitudine ale partidelor aflate uneori pe poziții ideologice și de clasă opuse, au, firește, un conținut diferit dat de interesele reale ce se ascund în spatele formulărilor respective.

În funcție de natura socială a unui partid și de caracterul intereselor pe care le reprezintă, acțiunea de motivare ideologică a politicii practice prezintă trăsături care o individualizează și-i conferă valențe informaționale și formative pentru membrii societății sau, dimpotrivă, îi subliniază rolul de camuflare a contradicțiilor sociale antagoniste, în scopul paralizării acțiunii politice a categoriilor sociale dominate și al manipulării lor în interesul dominației clasei guvernante. Aproape întreaga activitate de justificare ideologică este desfășurată de către partidele clasei capitaliste sub această a doua formă. Este suficient să ne gîndim la puternicul accent pe care-l pun partidele republican și democrat din S.U.A. pe „responsabilitatea individuală” în ceea ce privește propria situație socială a individului sau pe „egalitatea șanselor” în societatea americană, ca obiective și totodată motive ale activității lor politice, pentru a

¹² Vezi și O. Trăsnea, *op. cit.*, p. 136.

¹³ L. Althusser, *Ideologie et appareils ideologiques d'Etat*, în „La Pensée”, nr. 151, iuin, 1970, p. 6.

¹⁴ André et Francine Demichel, *Etat et partis politiques en France*, în „Cahiers du Communisme”, nr.2/1977, p. 84.

¹⁵ V.I. Lenin, *op. cit.*, p. 40.

exemplifica modul în care acestea urmăresc să creeze convingerea (falsă) că pozițiile sociale ale indivizilor ar depinde exclusiv de eforturile și priceperile lor. Cum observă însă și Randal Bartlett, aceste „precepte furnizează de fapt o justificare ideologică pentru inegalitatea în distribuirea valorilor în cadrul societății americane”¹⁶.

Latura de justificare pe care o presupune funcția ideologică a partidelor politice poate îmbrăca și un sens pozitiv, atunci când partidele respective exprimă interesele și poziția unei clase care își găsește o reflectare teoretică adecvată, științifică, în concepția acestora despre lume și despre misiunea istorică a clasei respective. Este cazul, în primul rând, al motivării unei activități politice ce se înscrie pe traiectoria progresului istoric, al acțiunii legilor obiective care guvernează dezvoltarea și transformarea societății.

Cele patru componente care, după părerea noastră, conturează conținutul esențial, nucleul funcției ideologice a partidelor politice, în limitele cadrului dat de accepțiunile stabilite mai sus noțiunilor de ideologie (politică) și de funcție a unui partid, nu reprezintă momente separate și nici aspecte mai mult sau mai puțin conjuncturale în activitatea unui partid politic. Dacă pentru un anumit partid este, poate, în anumite împrejurări, dificil de precizat ce strategie politică urmează, care este doctrina sa sau ce accente marchează propaganda sa ideologică, acest lucru nu justifică, după părerea noastră, lipsa unei funcții ideologice reale a partidului respectiv. Fiind, de fapt, o parte a procesului complex de reflectare subiectivă a realității obiective, funcția ideologică a partidelor politice se subordonează și ea legilor pe care se întemeiază în genere procesul cunoașterii și, ca atare, se realizează ea însăși ca proces, înregistrând momente de flux și de reflux, după cum problemele ce stau în fața partidelor le solicită un efort mai mare sau mai mic de clarificare ideologică a scopurilor, obiectivelor, intereselor claselor și grupurilor pe care le conduc în arena politică.

Funcția ideologică a partidelor politice se manifestă ca un fenomen permanent, cunoscând forme variate de exprimare pe plan politico-practic, strins legate de mecanismul prin care partidele și, pe un plan mai general, membrii unei clase sînt și devin conștienți de sarcinile ce le incumbă, de conflictul care le opune și de mijloacele prin care urmează să fie rezolvat conflictul. Exercitarea funcției ideologice de către un partid nu constituie, prin urmare o activitate lineară, uniformă, nedialectică, detectabilă oricînd și oriunde, ci se configurează într-un necontenit proces de producere, afirmare, reproducere și răspindire a unui ansamblu de semnificații, idei și valori politice care ghidează orice manifestare teoretică și practică a partidului respectiv, indiferent dacă acest proces se obiectivează și într-un document ideologic sistematizat, discursiv, sau se alcătuiește doar prin analiza actelor care angajează participarea partidului în cauză la soluționarea diferitelor probleme reale și a viziunii în care se încadrează soluțiile propuse. În toate împrejurările însă, funcția ideologică a unui partid comportă o necesară și indestructibilă uniune realizată de către acești agenți politici colectivi, între o ideologie și practica politică prin care se poate obține satisfacerea intereselor și aspirațiilor de clasă.

Trăsăturile relevante mai sus constituie un set de caracteristici ce definesc la nivel conceptual funcția ideologică a partidelor politice.

Partidele politice din societatea capitalistă se înscriu în mod activ între acei factori care fac ca realitatea socială să se exprime în toate momentele ei printr-o dublă mișcare de idei, cum remarcă un cunoscut sociolog. „Pe de o parte, se formează o ideologie de dominație care justifică ierarhia existentă a grupurilor și, pe de altă parte, un ansamblu de idei de schimbare care pun în cauză această ierarhie și această organizare socială”¹⁷. În strînsă dependență de baza lor socială, într-un anumit mod își exercită funcția ideologică partidele clasei muncitoare, care reprezintă interese largi și, din această cauză, exprimă deschis și fără echivoc obiectivele luptei lor, și în alt mod se exprimă funcția ideologică a partidelor clasei dominante, care prezintă particularități ce merg pînă la proclamarea caracterului neideologic al activității lor. Limitîndu-se în genere la respingerea vehementă a opțiunilor politice și ideologice inspirate de teoria socialismului științific, partidele burgheze contribuie, în mod diferențiat desigur, la crearea de confuzii în rîndul diferitelor pătri sociale exploatate urmărind, așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, ascunderea racilor orînduirii burgheze și dezorientarea celor care caută un drum nou în evoluția societății¹⁸.

¹⁶ Randal Bartlett, *Economic Foundations of Political Power*, New York, The Free Press, 1973, p. 169.

¹⁷ A. Lancelot, *Les attitudes politiques*, Paris, PUF, 1969, p. 103.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința activului central de partid și de stat, 3 august 1978*, București, Edit. politică, 1978, p. 45.